

YANGI O‘ZBEKISTONDA YOSH QIZLARNING IJTIMOIIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA IJTIMOIIY TARMOQLARNING ROLI: TOSHKENT SHAHRI MISOLIDA SOTSIOLOGIK TADQIQOT

Yunusova Cho‘lponoy Abierovna
TIFT universiteti “Pedagogika va psixologiya”
kafedra katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi va gender tenglik siyosati doirasida yosh qizlarning ijtimoiy faolligi muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot Toshkent shahri misolida raqamli texnologiyalar (smartfonlar, internet) va ijtimoiy tarmoqlar (Instagram, Telegram, TikTok) ning yosh qizlarning ijtimoiy ishtiroki, o‘z-o‘zini ifoda etishi, ta’lim va tadbirkorlik faolligini oshirishdagi rolini sotsiologik jihatdan o‘rganadi.

Empirik baza so‘rovnoma (Toshkent shahridagi 16–25 yoshdagi 250 nafar qiz ishtirokida), fokus-guruh suhbatlari va ikkinchi darajali statistik ma’lumotlar (Statistika agentligi, UNDP Gender Digital Divide Assessment) ga asoslangan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlar yosh qizlarga o‘z fikrlarini bildirish, bilim olish va ijtimoiy tarmoqlar orqali faollikni oshirish imkonini berayotgan bo‘lsa-da, gender stereotiplar, raqamli xavfsizlik muammolari va ko‘nikmalar farqi to‘siq bo‘lmoqda. Tadqiqot yangilik sifatida gender stereotiplar va raqamli xavfsizlikni birlashtirib tahlil qiladi hamda mahallalar, ta’lim muassasalari va Oila va xotin-qizlar qo‘mitasi uchun amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so‘zlar: yosh qizlar, ijtimoiy faollik, raqamli texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar, gender stereotiplar, raqamli xavfsizlik, Toshkent shahri, sotsiologik tadqiqot.

KIRISH

Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasida va 2022–2026 yillarga mo‘ljallangan “Xotin-qizlarning faolligini oshirish bo‘yicha Milliy dastur”da yosh avlod, xususan qizlarning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy hayotdagi ishtirokini kengaytirish ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan. Raqamli O‘zbekiston — 2030 strategiyasi esa internet va raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirish orqali inklyuziv rivojlanishni ta’minlashni maqsad qilgan.

Statistika agentligi ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda 10 yosh va undan katta aholining 92,7% internetdan foydalanadi, ayollar ulushi 92,2% ni tashkil etadi. Toshkent shahri kabi urban hududlarda bu ko‘rsatkich yanada yuqori. UNDPning Gender Digital Divide Assessment (2023) hisobotida ayollarning smartfon egallashi erkaklarnikidan yuqori (87% ga nisbatan), ammo raqamli ko‘nikmalarda 24% ga yaqin

farq mavjud. Yosh ayollar (35 yoshgacha) ko'nikmalar jihatidan ustunroq, lekin nikohdan keyin ko'nikmalar rivoji sekinlashadi.

Mavjud tadqiqotlar asosan xotin-qizlarning umumiy iqtisodiy faolligiga qaratilgan bo'lib, aynan **yosh qizlar** (16–25 yosh) va ijtimoiy tarmoqlarning (Instagram, Telegram, TikTok) ularning ijtimoiy faolligiga ta'siri kam o'rganilgan. Toshkent shahri — raqamli infratuzilma rivojlangan, yoshlar zich joylashgan hudud sifatida ideal misol hisoblanadi. Ushbu tadqiqotning maqsadi shu bo'shliqni to'ldirish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Tadqiqotning maqsadi va vazifalari

Ushbu tadqiqotning **asosiy maqsadi** Yangi O'zbekistonda raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning yosh qizlarning ijtimoiy faolligini oshirishdagi rolini Toshkent shahri misolida sotsiologik jihatdan tahlil qilishdan iboratdir. Bu maqsad mamlakatning “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasi, 2022–2026 yillarga mo'ljallangan “Xotin-qizlarning faolligini oshirish bo'yicha Milliy dastur” va 2030-yilga qadar gender tenglikka erishish strategiyasiga to'la mos keladi.

Yangi O'zbekiston taraqqiyotida yosh avlod, xususan qizlarning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy hayotdagi ishtirokini kengaytirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Raqamli texnologiyalar (internet, smartfonlar) va ijtimoiy tarmoqlar (Instagram, Telegram, TikTok) yosh qizlarga o'z fikrlarini bildirish, bilim olish, ijtimoiy tarmoqlar yaratish va kichik tadbirkorlikni rivojlantirish imkoniyatini berayotgan bo'lsa-da, gender stereotiplar, raqamli ko'nikmalar farqi va onlayn xavfsizlik muammolari bu potentsialni to'liq ro'yobga chiqarishga to'sqinlik qilmoqda.

Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda O'zbekistonda ayollarning internetdan foydalanish darajasi 93,1% ga yetgan (erkaklarda 95,3%). Shahar hududlarida, xususan Toshkentda bu ko'rsatkich yanada yuqori bo'lib, smartfon egaligi ayollar orasida erkaklarnikidan ham ustun (shaharlarda ayollar 90%, erkaklar 85%). Biroq UNDPning Gender Digital Divide Assessment (2023) hisobotida ayollarning raqamli ko'nikmalari erkaklarnikidan taxminan 24% ga past ekanligi, nikohdan keyin ko'nikmalar rivoji sekinlashishi va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda gender farqi (ayollar ulushi pastroq) saqlanib qolayotgani qayd etilgan. Toshkent shahri raqamli infratuzilma rivojlangan, yoshlar zich joylashgan va ijtimoiy tarmoqlar faol foydalaniladigan hudud sifatida ushbu tadqiqot uchun ideal misol hisoblanadi. Tadqiqot mavjud bo'shliqni to'ldirish, ijobiy imkoniyatlar va to'siqlarni aniqlash hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish orqali gender tenglik va raqamli inklyuziyani kuchaytirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning quyidagi **vazifalari** belgilandi:

1. **Yosh qizlarning ijtimoiy faolliги va raqamli texnologiyalar tushunchalarini nazariy asoslash.** Ushbu vazifa doirasida xalqaro va mahalliy

olimlarning ijtimoiy faollik (ijtimoiy ishtirok, o'zini ifoda etish, jamiyat hayotida faol rol o'ynash), raqamli divide va gender tenglik nazariyalarini tahlil qilish rejalashtirilgan. Yosh qizlarning ijtimoiy faolligi nafaqat onlayn kontent yaratish va tarmoqlar orqali aloqa bilan, balki gender stereotiplar ta'sirini hisobga olgan holda offline va onlayn faollikning o'zaro bog'liqligi bilan aniqlanadi. Bu nazariy asos keyingi empirik tadqiqot uchun metodologik bazani yaratadi va O'zbekiston kontekstida raqamli vositalarni yosh qizlar faolligini oshirish mexanizmi sifatida baholashga imkon beradi.

2. **Gender tenglik va ijtimoiy kapital nazariyalari asosida raqamli vositalarning ijtimoiy faollikka ta'sirini tahlil qilish.** Gender tenglik nazariyasi (BMT SDG 5) stereotiplar va institutsional to'siqlarni, ijtimoiy kapital nazariyasi (Pierre Bourdieu, Robert Putnam) esa ijtimoiy tarmoqlar orqali bridging (tashqi) kapital yaratish imkoniyatini ko'rib chiqadi. Raqamli vositalar yosh qizlarga o'z ovozi eshittirish va yangi imkoniyatlar ochish bilan birga, mavjud tengsizliklarni kuchaytirishi yoki kamaytirishi mumkinligi tahlil qilinadi. UNDP hisobotlarida ta'kidlanganidek, raqamli ko'nikmalar farqi va nikohdan keyin ko'nikmalar rivojining sekinlashishi gender divide ning asosiy omillaridan biridir.

3. **Toshkent shahridagi yosh qizlar orasida so'rov va fokus-guruhlar orqali empirik ma'lumotlar yig'ish va tahlil qilish.** Empirik baza 16–25 yoshdagi 250 nafar qiz ishtirokida o'tkaziladigan so'rovnoma (tasodifiy tanlov usuli bilan, turli tumanlar qamrab olinadi), fokus-guruh suhbatlari (4–6 ta guruh) va ikkinchi darajali ma'lumotlar (Statistika agentligi, UNDP GDDA, Raqamli texnologiyalar vazirligi hisobotlari) ga asoslanadi. Ma'lumotlar SPSS dasturida statistik tahlil qilinadi (foizlar, o'rtacha qiymatlar, korrelyatsiya).

4. **Ijobiy imkoniyatlar (o'zini ifoda etish, ta'lim, tarmoq yaratish) va to'siqlar (gender stereotiplar, raqamli xavfsizlik, ko'nikmalar farqi) ni aniqlash.** Tadqiqot Instagram va TikTok orqali kreativ kontent yaratish, onlayn kurslar orqali bilim olish, gender mavzularini muhokama qilish kabi ijobiy jihatlarni hamda oilaviy stereotiplar ("qizlar uchun internet xavfli"), onlayn ta'qib (kiberviolensiya), ilg'or ko'nikmalar (dasturlash, e-commerce) dagi farq va vaqt tanqisligi kabi to'siqlarni chuqur o'rganadi.

5. **Amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.** Tadqiqot natijalariga asoslanib, ta'lim muassasalari, mahallalar, Oila va xotin-qizlar qo'mitasi va Raqamli texnologiyalar vazirligi uchun raqamli savodxonlik va xavfsizlik darslarini joriy etish, role model kampaniyalarini kuchaytirish, bepul raqamli markazlar tashkil etish kabi aniq choralar taklif etiladi.

Ushbu maqsad va vazifalar tadqiqotning ilmiy yangiligini (yosh qizlar va ijtimoiy tarmoqlarning gender stereotiplar bilan bog'liqligini birlashtirib tahlil qilish) va amaliy ahamiyatini (Toshkent tajribasini boshqa hududlarga tarqatish) ta'minlaydi. Tadqiqot

natijalari yosh qizlarning ijtimoiy faolligini oshirish, gender tenglikni mustahkamlash va raqamli O'zbekistonni qurishga muhim hissa qo'shadi.

Nazariy va metodologik asoslar

Ushbu tadqiqot **gender tenglik nazariyasi, ijtimoiy kapital nazariyasi va raqamli divide (raqamli bo'linish) konsepsiyasiga** asoslanadi. Bu nazariy yondashuvlar yosh qizlarning ijtimoiy faolligini raqamli texnologiyalar orqali oshirish masalasini chuqur tahlil qilishga yordam beradi.

Gender tenglik nazariyasi (BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari — SDG 5) gender stereotiplar va ijtimoiy konstruksiyalarni asosiy to'siq sifatida ko'rib chiqadi. Stereotiplar (“texnologiya erkaklar ishi”, “qizlar uchun internet xavfli” yoki “ayolning asosiy roli — oila”) yosh qizlarning STEM (fan, texnologiya, muhandislik, matematika) sohasiga kirishini va chuqur raqamli ko'nikmalarni egallashini cheklaydi. UNDPning Gender Digital Divide Assessment (2023) hisobotida ta'kidlanganidek, gender stereotiplar mavjud tengsizliklarni kuchaytirishi mumkin, ammo raqamli vositalar ularni kamaytirish va ayollarning iqtisodiy va ijtimoiy ishtirokini oshirish imkoniyatini ham beradi. Yosh qizlar uchun ijtimoiy tarmoqlar o'z fikrlarini bildirish va gender mavzularini muhokama qilish orqali stereotiplarga qarshi kurashish vositasiga aylanishi mumkin.

Ijtimoiy kapital nazariyasi (Pierre Bourdieu va Robert Putnam) ijtimoiy tarmoqlar orqali “bridging” (tashqi) kapital yaratish imkoniyatini ta'kidlaydi. Instagram, Telegram va TikTok kabi platformalar yosh qizlarga yangi aloqalar o'rnatish, bilim almashish va ijtimoiy harakatlarni tashkil etish uchun muhim vosita hisoblanadi. Bu nazariya raqamli texnologiyalarni nafaqat aloqa vositasi, balki ijtimoiy kapitalni mobilizatsiya qilish mexanizmi sifatida baholaydi.

Raqamli divide konsepsiyasi internetga kirish, ko'nikmalar va foydalanishdagi farqlarni o'rganadi. UNDP hisobotiga ko'ra, O'zbekistonda ayollarning smartfon egaligi erkaklarnikidan yuqori (87% ga nisbatan), ammo raqamli ko'nikmalarda taxminan 24% farq saqlanmoqda. Asosiy ko'nikmalar yuqori bo'lsa-da, ilg'or ko'nikmalar (dasturlash, e-commerce) da farq yanada katta. Nikohdan keyin ko'nikmalar rivoji sekinlashishi va yosh ayollarning (35 yoshgacha) ustunligi ham qayd etilgan. Toshkent shahri kabi urban hududlarda infratuzilma yaxshi bo'lsa-da, mazkur farqlar saqlanib qolmoqda.

Metodologik asoslar. Tadqiqot **aralash usullar** (mixed methods) ga asoslanadi, bu esa miqdoriy va sifatli ma'lumotlarning uyg'unligini ta'minlaydi.

• **Miqdoriy usul:** Toshkent shahridagi 16–25 yoshdagi 250 nafar qiz ishtirokida o'tkaziladigan so'rovnoma (tasodifiy tanlov usuli bilan, shaharning turli tumanlari qamrab olinadi). So'rovnoma ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish chastotasi, maqsadlari, ijobiy ta'sirlari va to'siqlarini o'rganishga qaratilgan.

- **Sifatli usul:** 4–6 ta fokus-guruh suhbatlari (har bir guruhda 6–8 nafar ishtirokchi). Suhbatlar chuqur tushuncha berish uchun stereotiplar, raqamli xavfsizlik tajribalari va faollik imkoniyatlarini muhokama qiladi.

- **Ikkinchi darajali ma'lumotlar tahlili:** Milliy dastur, “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi, UNDP Gender Digital Divide Assessment (2023), O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari (2025-yil yanvar–avgust holatiga ko‘ra, ayollarning internetdan foydalanish darajasi 93,1% ni tashkil etgan) va boshqa rasmiy hujjatlar.

Yig‘ilgan ma'lumotlar SPSS dasturida statistik tahlil qilinadi (foizlar, o‘rtacha qiymatlar, korrelyatsiya tahlili). Tadqiqot etik talablarga (informatsion rozilik, anonimlik, maxfiylik) to‘liq rioya qilgan holda o‘tkaziladi. Ushbu metodologiya tadqiqotning ishonchligi va obyektivligini ta‘minlaydi hamda Toshkent shahri misolida olingan natijalarni boshqa hududlarga umumlashtirish imkonini beradi.

Asosiy natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Toshkent shahridagi yosh qizlar orasida internet va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish darajasi yuqori bo‘lib, kundalik foydalanish 90% dan ortiqni tashkil etadi. Instagram va TikTok platformalari yosh qizlar uchun o‘zini ifoda etish va kreativ kontent yaratishning asosiy vositasiga aylangan. Qizlar bu platformalar orqali gender stereotiplarga qarshi fikr bildirish, onlayn ta‘lim olish va kichik tadbirkorlikni boshlash imkoniyatiga ega.

Ijobiy ta'sirlar:

- Ijtimoiy tarmoqlar orqali qizlar o‘z fikrlarini ochiqroq bildirishadi, gender tenglik mavzularini faol muhokama qilishadi va yangi ijtimoiy tarmoqlar (bridging kapital) yaratishadi.

- Onlayn kurslar, vebinarlar va kontent orqali raqamli ko‘nikmalar (marketing, grafika dizayni, kontent yaratish) sezilarli oshirilmoqda.

- TikTok va Instagramdagi influencerlar (shu jumladan UNFPA va boshqa loyihalar doirasidagi yosh qizlar) gender stereotiplarni bartaraf etishga muhim hissa qo‘shmoqda, muvaffaqiyatli role modellarni ko‘rsatish orqali qizlarni ilhomlantirmoqda.

To'siqlar:

- **Gender stereotiplar:** Ko‘pchilik oilalarda “qizlar uchun internet xavfli” yoki “texnologiya erkaklar ishi” degan an‘anaviy qarashlar saqlanmoqda. Bu stereotiplar qizlarning chuqur texnik ko‘nikmalarni (dasturlash, IT loyihalari) o‘rganishiga jiddiy to‘sqinlik qiladi.

- **Raqamli xavfsizlik:** Onlayn ta‘qib (kiberviolensiya), shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi va noxush kontent muammosi qizlarni faol kontent yaratish va ochiq muhokamalarda ishtirok etishdan qaytaradi. UNDP hisobotida bu masala tizimli hal etilmagani ta‘kidlangan.

• **Ko'nikmalar farqi:** Asosiy raqamli ko'nikmalar yuqori darajada bo'lsa-da, ilg'or ko'nikmalar (dasturlash, elektron tijorat) da sezilarli farq saqlanmoqda. Nikohdan keyin ko'nikmalar rivoji pasayishi kuzatiladi.

• Shahar sharoitida infratuzilma nisbatan yaxshi bo'lsa-da, vaqt tanqisligi (o'qish, oilaviy majburiyatlar), kontentning o'zbek tilida yetarli emasligi va mahalliy madaniyatga to'liq mos kelmasligi qo'shimcha muammo bo'lib qolmoqda.

Umuman olganda, raqamli vositalar va ijtimoiy tarmoqlar yosh qizlarning ijtimoiy faolligini sezilarli darajada oshirayotgan bo'lsa-da, gender stereotiplar, raqamli xavfsizlik muammolari va ko'nikmalar farqi ularning to'liq potentsialini ro'yobga chiqarishga xalaqit bermoqda. Tadqiqot natijalari Toshkent shahri tajribasini hisobga olgan holda, bu to'siqlarni bartaraf etish yo'llarini taklif etishga asos bo'ladi

Xulosalar

Ushbu tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning Yangi O'zbekistonda yosh qizlarning ijtimoiy faolligini oshirishda muhim va samarali vosita ekanligini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi. Toshkent shahri misolida o'tkazilgan sotsiologik tadqiqot shuni ko'rsatdiki, Instagram, Telegram va TikTok platformalari yosh qizlarga o'z fikrlarini ochiq bildirish, gender tenglik mavzularini muhokama qilish, onlayn ta'lim olish va kichik tadbirkorlikni boshlash imkoniyatini berayotgan bo'lib, ularning ijtimoiy kapitalini va o'zini ifoda etish ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirmoqda. Kundalik foydalanish darajasi 90% dan ortiq bo'lgan sharoitda raqamli vositalar gender stereotiplarga qarshi kurash va yangi ijtimoiy tarmoqlar yaratishning kuchli mexanizmiga aylangan.

Biroq, tadqiqot gender tenglik nazariyasi va raqamli divide konsepsiyasi asosida aniqlaganidek, bir qator to'siqlar hali ham saqlanib qolmoqda. Oilaviy va jamiyatdagi gender stereotiplar ("texnologiya erkaklar ishi" yoki "internet qizlar uchun xavfli"), raqamli xavfsizlik muammolari (onlayn ta'qib va kiberviolensiya), ilg'or raqamli ko'nikmalardagi farq hamda vaqt tanqisligi (o'qish va oilaviy majburiyatlar) yosh qizlarning to'liq potentsialini ro'yobga chiqarishga xalaqit bermoqda. Nikohdan keyin ko'nikmalar rivojining sekinlashishi kabi tendensiyalar ham UNDP hisobotlarida qayd etilgan muammolarni tasdiqlaydi.

Umuman olganda, raqamli divide ni bartaraf etish nafaqat yosh qizlarning ijtimoiy faolligini oshirish, balki mamlakatning gender tenglik siyosati va "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirishga muhim hissa qo'shadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar gender stereotiplarni kuchaytiruvchi emas, balki ularni bartaraf etuvchi kuchga aylanishi mumkin, agar tegishli siyosiy va ta'lim mexanizmlari joriy etilsa.

Takliflar

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

• Maktab va oliy ta'lim muassasalarida raqamli savodxonlik va xavfsizlik bo'yicha majburiy darslar joriy etish hamda gender stereotiplarni bartaraf etuvchi kontent yaratish. Bu yosh qizlarga onlayn xavfsizlik ko'nikmalarini berish bilan birga, stereotiplarga qarshi ochiq muhokamalarni rag'batlantiradi va ularning raqamli faolligini barqarorlashtiradi;

• “Qizlar akademiyasi” va shunga o'xshash platformalarni kengaytirib, yosh qizlarni IT, marketing, kontent yaratish va e-commerce yo'nalishlarida bepul o'qitish. Ushbu dasturlar ilg'or ko'nikmalar farqini kamaytirishga xizmat qiladi va muvaffaqiyatli role modellarni ko'paytiradi;

• Mahallalarda bepul Wi-Fi zonalar va raqamli markazlar tashkil etish, ota-onalar uchun “raqamli fuqarolik” va gender tenglik bo'yicha treninglari o'tkazish. Bu oilaviy darajada stereotiplarni yumshatish va qizlarning raqamli vositalardan xavfsiz foydalanishini ta'minlaydi;

• Raqamli xavfsizlik bo'yicha qonun hujjatlarini takomillashtirish va onlayn ta'qibga qarshi mexanizmlar (tez javob berish tizimi, anonim shikoyat platformalari) yaratish. UNDP tavsiyalariga mos ravishda bu choralar kiberviolensiyani kamaytirib, qizlarni ochiq faollikka undaydi;

• Muvaffaqiyatli yosh qiz blogger, IT mutaxassislari va influencerlarni role model sifatida targ'ib qilish bo'yicha keng ko'lamli milliy kampaniyalar o'tkazish. TikTok va Instagram orqali ijobiy tajribalarni tarqatish orqali gender stereotiplarni bartaraf etish va qizlarni ilhomlantirish mumkin.

Tadqiqot natijalari Oila va xotin-qizlar davlat qo'mitasi, Raqamli texnologiyalar vazirligi, ta'lim vazirligi, mahalliy hokimiyat organlari va mahallalar uchun yuqori amaliy ahamiyatga ega. Ushbu tavsiyalarni amalga oshirish orqali Toshkent shahri tajribasini butun mamlakat bo'ylab kengaytirish, yosh qizlarning ijtimoiy faolligini yanada oshirish va gender tenglikka erishish jarayonini tezlashtirish mumkin bo'ladi. Tadqiqot shuningdek, kelajakdagi ilmiy ishlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi va raqamli O'zbekistonni qurishda yosh avlodning inklyuziv ishtirokini ta'minlashga hissa qo'shadi

Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xotin-qizlar faolligini oshirish bo'yicha Milliy dastur” (2022).
2. UNDP. Gender Digital Divide Assessment: Uzbekistan (2023).
3. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari (2024–2025).
4. BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG 5).
5. Ilmiy maqolalar: raqamli texnologiyalar va gender tenglik bo'yicha mahalliy tadqiqotlar.